

Жучков А. С., аспірант Університету Державної фіскальної служби України, м. Ірпінь, Україна

ORCID: 0000-0002-7803-162X

e-mail: Zhuchkov@ukr.net

Способи гарантування економічної безпеки держави з використанням практичного досвіду митних служб деяких країн світу

Анотація. Розглянуто передумови запровадження нових методів контролю за визначенням митної вартості товарів при імпорті, розроблених на основі сучасної стратегії розвитку митної справи ВМО. Окреслено особливості діяльності міжнародних організацій у напрямку розробки та впровадження методик здійснення ефективного таргетованого контролю, у тому числі автоматизованого. Досліджено основні етапи створення та запровадження національної бази даних для митної оцінки товарів як ефективного інструменту системи аналізу та управління ризиками. Виявлено чинники, які ускладнюють процес упровадження рекомендацій міжнародних інституцій, з огляду на практику окремих країн світу. Визначено недоліки існуючих механізмів, що впливають на доцільність практичного запровадження таких елементів в Україні.

Ключові слова: контроль митної вартості; інтегрована база даних; банк даних; цінової інформації; справедливі ціни; управління ризиками.

Zhuchkov Anton, PhD student, University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine

Ways to Ensure the Economic Security of the State Using the Practical Experience of Customs Services of Some Countries

Annotation. Introduction. As fraudulent trade on the whole and misdeclaration peculiarly are regarded to be the most negative factors influencing national and world economics, the effective measures to counteract their disadvantageous impact are of great importance. Problem of misinvoicing has been studied by many researchers including special investigations undertaken by international anti-fraud organizations such as European Anti-Fraud Office, Global Integrity and others. Scientific theoretical and empirical methods of research are usually used, such as comparative analysis and mathematical statistics, which illuminated a lot of evidence facts of over and under invoicing by export and import used to move money across the borders, evade taxes or reduce tax liabilities.

Purpose. The objective of this research is to analyze promising approaches of different countries used to combat fraud and ensure safe international trade as well as define the most effective instruments which should be implemented by the State Customs Service of Ukraine to ensure enhancing the customs valuation control measures.

Methods. To accomplish the research task, general scientific methods were applied, such as inductive logic, comparative analysis, classification and generalisation.

Results. The World Customs Organization concept of effective and transparent revenue collection is comprehensively examined in this paper focusing special attention on the implementation of international requirements to customs valuation procedure in Ukraine. Certain practical instruments were proposed to diminish the destructive effects and enhance the efficiency of customs control facilities. The main stages of creation and introduction of the national customs valuation database of goods as an effective tool of risks-oriented customs control are investigated. Shortcomings of the existing mechanisms affecting the feasibility of practical implementation of such elements in Ukraine are identified. The necessity of transformation of the existing system of customs value control is evidenced in the view of ensuring economic and customs security of the state and simplifying foreign trade procedures. Good practices of other countries on overcoming and stopping fraudulent importers' activities are examined and the possibility of introducing their elements into customs authorities of Ukraine is studied.

Conclusions. The article identifies the main directions of ensuring the effective functioning of the customs risk management system in the field of customs valuation control in Ukraine. The possibilities of the implementation model proposed by WCO has been estimated. The advantages and disadvantages of different types of price databases used by customs authorities of other countries have been revealed in the article. The main assumptions concerning the development of customs valuation control strategies have been evidenced by good practice cases. As a result a promising strategy is outlined for the development of new methods of customs valuation control in Ukraine.

Keywords: customs valuation; control, fair prices; national customs declarations database.

JEL Classification: H26, O19, K33, C19, C10.

Постановка проблеми. Заниження (або завищення) бази оподаткування при імпортно-експортних операціях є одним з чинників, що негативно впливають на національні економіки та призводять до значного зниження рівня бюджетних надходжень. Використання митними службами різних

країн світу мінімальних або індикативних цін з метою контролю за рівнем митної вартості товарів викликає незадоволення бізнес-спільноти та гостру критику з боку міжнародних організацій. Розроблення та застосування механізму використання цінової інформації відповідно до чинних норм міжнародного

митного права є пріоритетним завданням для митних служб багатьох країн світу та ключовим елементом сучасної стратегії ВМО, спрямованої на спрощення легальної торгівлі та запобігання шахрайству.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Надзвичайно актуальною для більшості країн світу є проблема боротьби з тіньовою економікою, відмивання коштів, ухиленням від сплати податків при ввезенні чи вивезенні товарів. Як розвинені країни, так і ті, що розвиваються, стикаються з численними випадками шахрайства, що дестабілізують економічну ситуацію, призводять до викривлення національного та світового ринків, знижують податкові зобов'язання та надходження, призводять до значних втрат бюджетів, значним чином перешкоджають законній торгівлі [1,7,17]. За результатами проведення спеціальних операцій у щорічних звітах OLAF наводять приклади діяльності організованих угруповань, причетних до митного шахрайства, протизаконна діяльність яких значним чином шкодить фінансовим інтересам багатьох держав та охоплює декілька зон ризику: зниження вартості товарів, неправильне декларування походження, неправильний опис товарів [2,6,7].

Проблематику забезпечення економічної та митної безпеки в Україні досліджували П. Пашко, І. Бережнюк, І. Новосад, О. Недобєга, О. Осадчук, М. Губа та інші, у роботах яких досліджено роль контролю за визначенням митної вартості у системі заходів забезпечення економічної безпеки держави та визначено основні шляхи його реалізації.

Формулювання цілей дослідження. Метою даного дослідження є вивчення основних аспектів використання національної бази даних митних декларацій як інструменту системи управління ризиками для забезпечення ефективного автоматизованого контролю за визначенням митної вартості у контексті рекомендацій Всесвітньої митної організації, а також аналіз існуючих методик побудови та використання баз даних, в тому числі інтегрованих до систем митного оформлення як окремі модулі. У ході дослідження висвітлено найбільш ефективні складові досліджених механізмів, а також недоліки або труднощі практичного їх застосування.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Феномен шахрайства при декларуванні товарів та методи боротьби з цим явищем вивчали в останні роки багато науковців. У роботах Christopher Grigoriou та Céline Carrère зібрано значну кількість емпіричних даних щодо розбіжностей у статистичних даних торгівлі товарами, досліджено шляхи виявлення шахрайства у зовнішній торгівлі засобами дзеркальної статистики, запропоновано методику проведення порівняльного аналізу [18]. У роботах економістів Yeon Soo Choi, Philip K. Hong, Simon J. Pak, Phan Thi Thu Hien [19, 20] сформульовані основні засади методології виявлення та протидії недостовірному декларуванню, математичні методи розрахунку основних показників,

а також типологізацію випадків заниження або завищення митної вартості товарів в контексті нелегального переміщення коштів. Практична реалізація згаданих кейсів описана у звітах та інформаційних виданнях Всесвітньої митної організації (далі – ВМО) [12,14], Європейського бюро з протидії шахрайству (далі – OLAF) [3], Світової організації торгівлі (далі – СОТ) [8,9,10], Європейської Комісії [6,7], Міжнародної торгової палати [13] та інших організацій [1,2].

Поряд з цим, питання інформаційного забезпечення контролю за визначенням митної вартості потребує суттєвого доопрацювання. У першу чергу це стосується можливостей розробки моделі використання цінової інформації відповідно до чинних норм міжнародного митного законодавства в рамках модернізації системи контролю за визначенням митної вартості в контексті ризик-орієнтованого підходу.

Реформування митної справи в Україні – складний та довготривалий процес, який передбачає імплементацію законодавчих норм ЄС в рамках апроксимації законодавства України до законодавства ЄС. Важливу роль відіграє при цьому вдосконалення інституційних можливостей держави для впровадження кращих практик інших країн та дотримання Україною міжнародного митного права.

Кризові періоди у світовій економіці останніх років, у тому числі і локдаун, спричинений пандемією COVID-19, привертають увагу до проблеми забезпечення стабільності надходжень до державного бюджету. Фінансування соціальних програм, внутрішньодержавне регулювання, державні програми науково-технічного розвитку безпосередньо залежить від наповнення бюджету та сумлінного виконання податкових зобов'язань суб'єктами ЗЕД. Боротьба з «тіньовим» сегментом економіки вимагає вдосконалення існуючих методик контролю без створення зайвих обтяжень для бізнесу. Однією з важливих передумов забезпечення ефективності цього процесу є розробка нових підходів до забезпечення контролю за визначенням митної вартості.

Всесвітня митна організація (далі - ВМО) серед пріоритетів діяльності із гарантування безпеки торгівлі визначає оптимізацію заходів контролю. Контроль за визначенням митної вартості відіграє важливу роль, оскільки це дозволяє не допускати як порушень при справлянні податків, сприяючи економічній безпеці держави, так і нелегального транскордонного переміщення коштів внаслідок надання митниці недостовірної інформації при митному оформленні товарів.

Декларування недостовірної вартості не тільки призводить до «розмивання» бази для нарахування мита та ПДВ, але і є основою для подальших фінансових злочинів.

Заниження вартості товарів має прямий та опосередкований вплив на національну економіку: прямий з точки зору втрат податкових надходжень та непрямий з точки зору сприяння недобросовісній конкуренції.

Так, наприклад, сума митних платежів, які внаслідок заниження митної вартості на текстиль та взуття, що ввозяться до ЄС через Грецію з 1 січня 2015 р. по 31 травня 2018 р., не були направлені до бюджету ЄС, за оцінками OLAF, становить 202,3 млн євро [3,6].

Усього протягом 2017-2018 рр. сума мита, що не була направлена до бюджету ЄС унаслідок таких шахрайських схем (розслідувано ще 5 випадків, крім згаданого вище), за висновками OLAF, сягнула понад 2,5 млрд євро [3].

Наразі минуло майже 40 років з моменту набуття чинності Угодою про митну оцінку COT (укладеною у 1979 р. після Токійського раунду переговорів ГАТТ), структура та способи ведення зовнішньої торгівлі змінилися докорінно. Під час обговорень на сесіях Технічного комітету з питань митної оцінки ВМО неодноразово зазначалось, що в останні роки характер труднощів при практичному застосуванні цієї Угоди також змінився. Серед найбільш помітних проблем: складнощі оновлення та ведення баз даних, здійснення обміну інформацією між сторонами, врахування особливостей трансфертного ціноутворення, управління величезними обсягами операцій електронної комерції, які недостатньо чітко та правильно декларуються, а також необхідність реагування на потреби бізнес-сектору щодо спрощення торгівлі. Без сумніву, відповідні зміни необхідні з боку митниці, що для реалізації своїх основних функцій у напрямку сприяння легальним торговельним операціям, забезпечення процесу торгівлі на глобальному рівні, здійснення ефективного таргетованого контролю має реагувати на сучасні умови та нові вимоги бізнес-спільноти [5,11].

Наявність достовірних джерел інформації, статус яких не викликає сумнівів, є важливим елементом стратегії реформування системи контролю за визначенням митної вартості товарів. Слід взяти до уваги, що не всі доступні джерела інформації можуть бути використані як докази, що обґрунтовують сумніви митних служб у достовірності задекларованої митної вартості товарів відповідно до застережень, закріплених у ГАТТ та Угоді про застосування ст. VII ГАТТ (далі - Угода про митну оцінку COT).

Відомий приклад, що ілюструє актуальність цієї проблематики, – це розгляд справи «Колумбія – індикативні ціни та обмеження щодо портів ввезення» Органом врегулювання суперечок COT [8]. Усього до COT було подано 18 заяв про консультації з посиланням на Угоду про застосування ст. 7 ГАТТ, 4 з яких включали питання, що стосувались використання індикативних або мінімальних цін. Суть претензій у згаданій справі полягала у тому, що митною службою

Колумбії були використані індикативні ціни для розрахунку суми фінансової гарантії, що, на думку заявника (Панама), було порушенням вимог Угоди про митну оцінку COT. Після тривалого розгляду, в ході якого Органом врегулювання суперечок були додатково розглянуті тлумачення термінів «митна вартість» (customs value) «вартість» (value), «оцінка» (valuation), «митна оцінка» (customs valuation) у розумінні концепції Угоди про митну оцінку COT, дії Колумбії були визнані такими, що не відповідають положенням Угоди та було рекомендовано Колумбії привести відповідні процедури у відповідність до вимог Угоди.

Подібні претензії щодо застосування мінімальних цін при здійсненні контролю за визначенням митної вартості товарів у попередні періоди також висловлювались на адресу Румунії, Бразилії, Туреччини [9,10].

Інший приклад демонструє альтернативний підхід до застосування інформації щодо критичних рівнів цін, визначених шляхом аналізу попередніх митних оформлень (за визначений період) та показників митної вартості, прийнятої митними органами.

У звіті Європейського суду аудиторів за 2017 рік опубліковано опис відомого випадку шахрайства – заниження митної вартості при імпорті товарів через Великобританію у період 2013-2016 рр. У результаті операції «Ostopus», проведеної французькою митницею у співпраці з OLAF у 2016 році, було викрито шахрайську схему імпорту до ЄС через Великобританію китайських товарів (текстиль та взуття), задекларована вартість яких була занижена у 5-10 разів, за рахунок використання підроблених інвойсів. По деяким товарам заявлена митна вартість становила 0.91 євро за кілограм, що значно нижче за середній показник по ЄС – 26.09 євро. У розслідуванні дійшли висновку, що заявлена вартість нижча за «світову ринкову ціну» на сировину, з якої були вироблені товари (бавовна) – 1.44 євро за кілограм [3]. Тобто, як ми бачимо, застосовуються аналіз і висновки, зроблені на підставі цінової інформації з відкритих джерел, тобто так званих «реферативних» цін [2,4].

Таким чином, можна зробити висновок, що оптимізація контролю у сфері митної оцінки є актуальним питанням розвитку митної справи, і найбільш доцільним напрямком представляється використання нових технологій таргетування та автоматизації контролю, а також створення надійного джерела довідкової цінової інформації, які дозволять у повній мірі реалізувати механізми спрощення для легальної торгівлі, та, водночас, забезпечити необхідні засоби контролю для боротьби з шахрайством та недопущення фінансових втрат [5].

Концепція ВМО «Національна база даних з митної оцінки як інструмент оцінки ризиків», відповідно до основних принципів Угоди про митну оцінку COT дозволяє зберегти баланс між спрощеннями, необхідними для стимулювання легальної торгівлі, та

обов'язковими заходами контролю. Ця концепція є складовим елементом комплексу заходів для забезпечення надходжень до національних бюджетів – «Revenue Package», який підготовлено ВМО, ідучи назустріч потребам митним адміністраціям щодо надання керівних принципів та уніфікованого застосування окремих інструментів та методик [12].

Вихідним пунктом цієї концепції можна визначити базову ідею, суть якої полягає у тому, що національні бази даних повинні використовуватися лише як інструмент системи управління ризиками для оцінки можливого ризику недостовірного декларування заявленої митної вартості імпортованих товарів.

Застосування цінових показників безпосередньо для визначення вартості або нарахування мита/інших податків, є неприпустимим.

Найпростішим способом реалізації цієї концепції для цілей автоматизації контролю за достовірністю декларування митної вартості є застосування середніх значень масиву даних. Для розрахунку показника стандартного або середнього допустимого відхилення по кожному окремому продукту може використовуватися спеціальне програмне забезпечення. Чим більші обсяги торгівлі, тим більш репрезентативною буде середня ціна товару.

Ступінь репрезентативності вибірки, граничний ступінь відхилення від медіани, інші критерії можуть відрізнятися у різних країнах, однак характерні особливості цієї методики спільні для всіх варіантів її практичної реалізації, а саме:

1. Визначення середнього значення та рівня допустимих відхилень.

2. Релевантність інформації.

3. Моніторинг ефективності застосування.

Питання, який пороговий рівень має бути встановлений для спрацювання системи ризиків, у кожній країні вирішується своїм способом, адже порівняно невеликі відхилення (зниження ціни) можуть відображати коливання ціни на ринку, збільшення обсягів партії товару тощо. В деяких країнах встановлюється фіксований відсотковий показник допустимих відхилень вартості від середнього показника по базі даних для всіх груп товарів.

Однак, товари при цьому не деталізовано, отже цей підхід не дозволяє використовувати таку інформацію тільки для таргетованого контролю.

Важливою вимогою до нормального функціонування бази даних є актуальність та релевантність інформації. Оновлення даних слід здійснювати максимально часто, але таким чином, щоб масив даних включав достатньо позицій для відповідного рівня репрезентативності.

Митна адміністрація, яка використовує базу даних для митної оцінки, повинна створити механізм моніторингу, функціонування якого гарантуватиме використання бази даних виключно як інструменту для оцінки ризику та регулярне оновлення інформації, яка

зберігається в базі даних. Суттєвою вадою базової версії цієї методики є відсутність деталізації товарів. Безумовно, найбільш доцільно визначити пороговий рівень, виходячи з об'єктивних розрахунків для певної групи товарів, беручи до уваги їх специфіку. Це дозволить спрямувати додаткову увагу на випадки, що з більшою вірогідністю можуть бути порушеннями або шахрайством. Разом з цим, високий ступінь узагальнення, не дозволяє в повній мірі врахувати особливості впливу на ціну товару багатьох чинників, починаючи від виду та характеру товару, обсягу партії, умов транспортування тощо.

Поряд з цим, обов'язково слід враховувати можливі ризики зловживання митними базами даних, що викликає все більшу стурбованість міжнародних організацій, наприклад, Міжнародна торгово-промислова палата застерігає від використання бази даних безпосередньо для встановлення референтних або мінімальних цін для митної оцінки, щоб не допускати порушень міжнародних узгоджених стандартів, встановлених Угодою про митну оцінку СОТ [13].

У цьому контексті вибір оптимальної методики побудови та використання масиву даних має першочергове значення, оскільки релевантність методики є ключовим фактором результативності, що впливає на функціонування системи в цілому.

Дослідження методів, що застосовуються у інших країнах, дозволяє провести аналіз умов використання (технічних, адміністративних тощо), оцінку ефективності різних підходів. Видання ВМО, щорічні звіти Єврокомісії, тематичні публікації забезпечують таку можливість, оскільки акумулюють інформацію щодо проблемних питань у країнах – членах ВМО, шляхів їх вирішення, заходів, запроваджених різними країнами, та їх ефективності. Вивчення зарубіжного досвіду є важливою передумовою оптимізації інституційних можливостей для подальшої гармонізації стандартів митної справи в Україні з вимогами ВМО, положеннями і нормами міжнародного митного права [5].

Для дослідження було обрано найбільш характерні типи методик використання масиву числових значень митної вартості, отриманої з бази даних митних декларацій, що дало змогу виділити їх переваги та "слабкі" сторони, а також визначити доцільність та пріоритетність запровадження їх елементів у регулярну практику роботи митних органів України [14].

Індія. Створення центральної електронної бази даних у реальному часі для цілей митної оцінки в Індії (Національна база даних імпорту, далі - NIDB), розпочалось у червні 2004 року. Всі дані, що стосуються митної вартості, щодня отримують з митних декларацій, оформлених в митному режимі імпорту. Для ризикових товарів митна служба Індії використовує щотижневі середні ціни. Дані про товари, аналізуються за допомогою статистичних

інструментів, для визначення цін на окремі товари, середніх значень вартості подібних (або аналогічних товарів) та відсоткових відхилень від них та можуть доповнюватись наявною довідковою інформацією про ціни. Ідея полягає не в тому, щоб автоматично відхиляти декларації із певним рівнем митної вартості, а в тому, щоб прискорити процес перевірки та спростити виявлення можливих випадків шахрайства. Митні оформлення, по яким задекларована вартість, яка перевищує межі допустимих відхилень, підлягають подальшому детальному вивченню.

Інші дані, належним чином проаналізовані та позначені відповідним підрозділом митної адміністрації Індії, потім надсилаються всім митним органам, для використання як ефективного інструменту для виявлення випадків шахрайства – подання недостовірних даних про митну вартість товарів, її заниження.

Для побудови товарних угруповань різного рівня деталізації, митною службою Індії застосовується кластеризація товарів (англ. - to cluster – групувати).

Цей аналіз проводиться шляхом формування кластерів подібних (аналогічних) товарів та опрацювання значень (задекларованої вартості) за допомогою інструментів математичної статистики з метою виявлення значень, що значним чином відрізняються від інших даних масиву. Досить вагомою проблемою, що виникає на етапі групування товарів, є нестандартизований або неоднорідний формат опису товарів.

Для подолання подібних труднощів у співставленні опису індійська митниця розробляє нові технологічні зміни. Так, наприклад, нова версія програмного забезпечення включає в себе модуль «профілювання предметів», який дозволяє подолати невідповідності. Модуль профілювання має можливість розрізняти різні способи опису конкретного товару під час митного оформлення. Наприклад, назва товару «нержавіюча сталь» (англ. «Stainless steel») може бути зазначена в деклараціях як «StainLessSteel», «stainlesssteel», «SS» або навіть «S.S.». Без такого модуля ці записи сприймалися би як різні елементи, і, відповідно, були б створені різні кластери одного і того ж товару. Такий модуль може також співвідносити товари відповідно до конкретних атрибутів, які впливають на ціну, зокрема, бренд, модель, сорт, розмір і колір, тим самим дозволяючи здійснити перехресну перевірку однакових та/або подібних товарів.

NIDB інтегрована з Модулем управління ризиками через інтерфейс, так званий «коридор цін», де автоматично порівнюються дані з цінової бази даних, податкове навантаження по товару та ключові фактори оцінки відповідності. У випадку наявності розбіжностей декларація передається посадовій особі для розгляду. У разі суттєвих суперечностей деякі партії автоматично направляються для подальшої

перевірки посадовою особою (в тому числі фізичного контролю).

Для визначення ефективності різних інструментів, що використовуються в індійській системі управління ризиками, до неї також інтегровано звітний модуль. Рівень спрощення та сприяння у випадках відповідності є головним індикатором для вимірювання ефективності різних інструментів оцінювання. Подальший розвиток цієї системи зумовлений, у першу чергу, підвищенням кількості спрощень при імпорті товарів, що не викликають сумнівів.

Безумовно, деякі особливості індійської методики мають свої переваги, зокрема, профілювання опису товарів. Водночас, зрозуміло, що впровадження такого елемента потребуватиме значних витрат на розробку програмного забезпечення та технічну підтримку.

Еквадор. У митній службі Еквадору застосовується інший підхід до забезпечення якості даних про товари при імпорті, що має вирішальне значення для відповідного рівня надійності оцінки ризиків. Фахівці здійснюють відбір інформації, отриманої з бази даних митних декларацій, перш ніж її буде включено в спеціалізовану базу даних.

Якщо задекларований опис товару є недостатнім або неповним, такі позиції не включаються до масиву даних – адже вартість значно відрізняється в межах товарних угруповань товарної номенклатури Гармонізованої системи, залежно від марки, розміру упаковки, якості та країни виробника. Фотографії товарів, зроблені під час фізичного огляду, також приймаються та зберігаються в цифровому форматі разом із даними про ціни на даний товар, забезпечуючи додатковий спосіб порівняння. Крім того, митниця Еквадору працює над проектом підвищення якості опису товарів, який міститься в митній декларації, шляхом створення каталогів на певну продукцію, на які імпортери чи експортери можуть посилатися, декларуючи товар.

Країни ЄС. Розробку та введення в дію такого інструменту у країнах ЄС започатковано у 2015 році. Уніфіковане застосування бази даних в умовах митного союзу є організаційно складним процесом. Так, наприклад за 2018 рік у ЄС було опрацьовано майже 343 млн. митних декларацій (включаючи транзитні документи). Загалом у процесі митного оформлення у ЄС задіяні понад 2000 митних підрозділів. Збір, систематизація та узагальнення даних забезпечується веб платформою THESEUS, ведення та підтримку якої здійснює OLAF.

Оскільки масиви даних для подальшого опрацювання та визначення необхідних для контролю за визначенням митної вартості показників є дуже великими за обсягами інформації, обов'язково застосовуються статистичні інструменти та математичні методи обробки даних.

Об'єднаний дослідницький центр Європейської Комісії (англ. Joint Research Centre, далі - JRC)

розробляє інноваційні статистичні методи, що можуть застосовуватись OLAF та відповідними державними органами у державах-членах ЄС для захисту фінансових інтересів ЄС [14]. Вдосконалення та адаптація методик виявлення цінових відхилень у даних засобами математичної статистики має вирішальне значення при використанні статистичного аналізу у боротьбі з шахрайством. Виявлені таким чином цінові відхилення можуть використовуватись для проведення митним пост-аудитом перевірок.

Автоматизація процесу пошуку екстремальних значень дозволяє JRC регулярно застосовувати процедуру виявлення відхилень та очищення даних COMEXT. Це необхідно для отримання очищеного масиву даних, за якими встановлюються об'єктивні (достовірні) значення цін на товари, що імпортуються країнами – членами ЄС. Ці значення, що називаються «справедливими цінами» (англ. fair prices), розповсюджуються серед уповноважених користувачів за допомогою веб-ресурсу протидії шахрайству THESEUS і призначені для використання як допоміжна інформація при визначенні митної вартості товарів при здійсненні митних формальностей, для пост – митного контролю окремих імпортерських чи експортерських операцій або для порівнянь між аналогічними групами імпорту чи експорту. Виявлення відхилень здійснюється шляхом застосування однопараметричної моделі регресії (також відомої як пропорційна модель), у якій відображено залежність ціни (вартості) товарів від обсягів. Справедливі ціни визначаються з щомісячних вибірок, отриманих ESTAT для кожного товару (P – product), відповідного походження (O – origin) та призначення (D – destination). Товари класифікуються за 8-значним кодом Комбінованої номенклатури ЄС. Кожен масив даних включає щомісячну інформацію щодо обсягів (кількості) та вартості товару P, з країни походження O, до країни-члена призначення D. Відповідно до методології, точки даних в масиві даних POD, які не є відхиленнями (викидами), визначаються лінійною регресією без перехоплення.

Очищені таким чином дані рекомендується використовувати для формування числових значень індикатора ризику в національних системах управління ризиками митних служб країн-членів ЄС (як основні критичні значення або як допоміжний матеріал).

Порівняльний аналіз підходів країн ЄС до застосування вище описаної методики дозволяє дослідити механізм її практичної реалізації митними службами [3,5]. Слід також взяти до уваги, що ця методика не є обов'язковою до застосування на законодавчому рівні. Переважно, країни ЄС використовують цю інформацію у своїх системах управління митними ризиками.

Серед європейських країн, що застосовують справедливі ціни для контролю декларування митної вартості, значний інтерес представляє підхід митної

служби Чехії. З точки зору практичної реалізації корисним прикладом розробки власної моделі може слугувати підхід митної служби Італії.

Італія. Одним з прикладів комплексного підходу до проблеми заниження митної вартості є практичний досвід митної служби Італії. У 2003 році було виявлено суттєві порушення при ввезенні текстильних виробів з Китаю, переважно, товарних груп 61, 62 Гармонізованої системи опису та кодування товарів ВМО, через порт міста Неаполь. Вартість була вкрай низькою порівняно з імпортом з інших країн. У 2003 році Неаполь був одним з основних транспортних вузлів, через який здійснювався імпорт товарів з багатьох східних країн. Ймовірні ризики шахрайства при цьому були високими (крім заниження митної вартості спостерігались також інші фінансові махінації, а також порушення прав інтелектуальної власності).

Для визначення основних видів товарів, що потребують додаткового контролю був проведений порівняльний аналіз, та дзеркальний аналіз даних митної статистики. Метод дзеркального аналізу даних широко застосовується для первинного аналізу статистики двосторонньої торгівлі та дозволяє виявити розбіжності у вартісних та/або вагових показниках статистики торгівлі товарами [17]. Основні заходи контролю були спрямовані на перевірку товарів товарних груп 42, 61, 62, 64 Гармонізованої системи опису та кодування товарів ВМО (далі - ГС). Для визначення критичного (ризикового) значення показника митної вартості італійською митницею було застосовано методику, яка ґрунтується на загальних правилах статистичних досліджень.

Поряд із використанням класичних методів, італійськими фахівцями було розроблено спеціальний інструмент контролю «Система довіри» (Credibility System). Для її створення спочатку було проведено аналіз статистичного розподілу показника «ціна за одиницю товару» (кілограм, штука, пара тощо).

Мета – виявити аномальні (екстремально низькі) значення у масиві даних, відповідно до статистичних законів розподілу даних та визначити порогове (критичне) значення. Відповідно до цього підходу, екстремальні значення аналізуються окремо та не виключаються з масиву даних для його очищення.

Масив даних має задовольняти таким критеріям: представляти статистично репрезентативну вибірку (кількістю не менше 1000 записів), товари повинні бути однорідні (у цьому випадку використовувались коди інтегрованого тарифу ЄС), за аксіому приймається твердження, що у переважній більшості випадків декларування здійснюється у правильний та чесний спосіб, і тому показник вартості, що має найбільшу частоту є максимально наближеним до достовірної ціни. Слід зазначити, що доцільність застосування такого підходу безпосередньо залежить від кількості випадків декларування товарів з достовірною митною вартістю.

Побудований таким чином масив даних було перевірено на відповідність нормальному розподілу даних. Для графічного відображення обрані цінні діапазони, тобто визначені групи товарів з певним рівнем вартості (від 0 до 0,5 євро за 1 кг, від 0,5 до 1 євро за 1 кг тощо) та частота (кількість) операцій з таким рівнем ціни. Статистично розподіл показників вартості у цьому випадку виявився максимально наближеним до стандартного нормального розподілу (розподілу Гауса), а побудований графік – до нормованої кривої Гауса з математичним сподіванням μ і дисперсією σ^2 . Згідно з методологією «Системи довіри», аналізу підлягають значення, що не включаються в довірчий інтервал розподілу ймовірностей та є нижчими порогового значення. Порогове значення визначено як відношення дев'яносто п'ятого перцентилу до медіани, або як відношення медіани до 5 перцентилу, з довірчим інтервалом 90%.

Звичайно, такий підхід не виключає наявності помилок. Не всі виявлені випадки аномальних значень свідчать про шахрайство, адже це і помилки при заповненні митної декларації, некоректне відображення даних тощо. Детальний аналіз потребує дуже багато часу та людських ресурсів [16].

Чеська Республіка. Спеціальні заходи контролю у разі підозри щодо декларування товарів з Південно-Східної Азії за заниженою вартістю почали застосовуватись у 2012 році. Нормативно врегульованим на національному рівні порядком визначено процедуру застосування автоматично сформованих профілів ризику на основі порогових значень. Якщо є обґрунтовані сумніви на основі аналітичних інструментів, документи, що подаються декларантом, перевіряються в рамках міжнародної адміністративної допомоги, або значень, які містяться у відповідному профілю ризику. Електронні профілі ризику визначені для товарів товарних груп 42, 52, 54, 55, 56, 58-65 ГС. Це вказує на наявність інформації про імпорт подібних товарів, що підтверджує більшу, ніж задекларована, митна вартість. Порогове значення для активації профілю ризику встановлюється на рівні мінімум 50% від обчислених справедливих цін, на основі даних OLAF. Зазначена процедура відповідає національній системі перевірки та обов'язкова до виконання всіма митними органами Чеської Республіки. Доступ до бази даних веб-ресурсу THESEUS Чеській Республіці надано у 2015 році.

Слід окремо відзначити, за результатами судових розглядів справ щодо оскаржень рішень про визначення митної вартості (внаслідок застосування додаткових заходів контролю після спрацювання

профілів ризику) визначено, що національна система процедури митної оцінки відповідає нормам обов'язкового митного законодавства та міжнародних угод. Судовими рішеннями підтверджено, що національні заходи проти заниження бази оподаткування при імпорті є правильними та законними [6,7].

Висновки. Дослідження підходів митних адміністрацій країн-членів ВМО в галузі боротьби з недостовірним декларуванням товарів за рахунок впровадження перспективних методів контролю за визначенням митної вартості дозволяє зробити такі висновки:

– на сучасному етапі розвитку міжнародної торгівлі спостерігається зростання обсягів та зміна характеру зовнішньоторговельних операцій, що зумовлює потребу модернізації системи контролю за визначенням митної вартості та використання спеціалізованих інформаційних баз даних як інструменту системи управління митними ризиками;

– здійснення трансформації існуючої системи контролю за визначенням митної вартості в Україні необхідно як в рамках процесів забезпечення економічної та митної безпеки держави, так і для спрощення процедур зовнішньої торгівлі, у відповідності з вимогами Угоди про митну оцінку СОТ. Здійснення такої модернізації можливе відповідно до рекомендацій міжнародних інституцій, та ефективних елементів практик, запроваджених в інших країнах;

– важливим елементом реалізації на практиці досліджених елементів розробки та застосування банків даних для митної оцінки товарів при імпорті є обов'язкове використання методів статистичного аналізу масивів даних та ризик-орієнтованого підходу.

Таким чином, аналіз практичного впровадження концепції ВМО щодо застосування національної бази даних для митної оцінки дозволив виявити переваги та недоліки різних способів побудови цінних баз даних, що застосовуються митними службами інших країн. Це дозволяє окреслити перспективну стратегію розвитку цього засобу контролю в митних органах України, який за рахунок технології використання не створюватиме додаткових адміністративних обтяжень та не вимагатиме додаткових фінансових ресурсів.

Виходячи з ефективності розглянутих інструментів, найбільш доцільним представляється подальше вивчення теоретичних та практичних засад створення довідково-інформаційних цінних банків даних, визначення оптимальних методів математичної статистики для очищення масиву даних та розробка механізму запровадження подібної моделі у діяльність митних органів України.

Література:

1. Trade based money laundering. FATF/OECD. 2006. URL: <https://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/trade-basedmoneylaundering.html> (Last accessed: 17.03.2017).

2. Directorate-General for Internal Policies of the Union (European Parliament), VAT fraud, Publication office of the EU. 2021. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/42826c40-e888-11e8-b690-01aa75ed71a1/language-en> (Last accessed: 17.03.2020).
3. The OLAF report 2018. URL: https://ec.europa.eu/anti-fraud/sites/antifraud/files/olaf_report_2018_en.pdf (Last accessed: 17.03.2020).
4. Annual report of the Court of Auditors concerning the financial year 2017, URL: <https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/annualreports-2017/annualreports-2017-EN.pdf> (Last accessed: 17.03.2020).
5. Zhuchkov A. Analysis of current problems on customs valuation in Ukraine and possible measures combat fraud by customs valuation in the context of GATT and WTO Agreement on customs. *Customs Scientific Journal*. 2020. No. 2. Doi: <https://doi.org/10.32836/2308-6971/2020.2>.
6. Report From The Commission To The European Parliament And The Council 29th Annual Report On The Protection Of The European Union's Financial Interests — Fight Against Fraud. 2017. *European Commission*. 2018. URL: https://ec.europa.eu/anti-fraud/sites/antifraud/files/pif_report_2017_en.pdf (Last accessed: 17.03.2020).
7. Report from the Commission to the European Parliament and the council 30th Annual Report on the Protection of the European Union's financial interests – Fight against Fraud Annual Report 2018. *European Commission*. 2019. URL: https://ec.europa.eu/anti-fraud/about-us/reports/communities-reports_en (Last accessed: 17.03.2020).
8. World Trade Organization: Dispute Settlement DS366: Colombia — Indicative Prices and Restrictions on Ports of Entry, Report of Panel. 2010. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds366_e.htm (Last accessed: 17.03.2020).
9. World Trade Organization: Dispute Settlement 34 Turkey — Restrictions on Imports of Textile and Clothing Products. 2001. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds34_e.htm (Last accessed: 17.03.2020).
10. World Trade Organization. 2021. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm (Last accessed: 17.03.2020).
11. Import procedures: shortcomings in the legal framework and an ineffective implementation impact the financial interests of the EU. *Office of the European Union*. 2015. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e9166b29-af5d-11e8-99ee-01aa75ed71a1> (Last accessed: 17.03.2020).
12. World Customs Organizations Revenue Package. 2018. <http://www.wcoomd.org/en/topics/key-issues/revenue-package/revenue-package-overview.aspx> (Last accessed: 17.03.2020).
13. International Chamber of Commerce Policy Statement. 2015. URL: <https://iccwbo.org/publication/icc-policy-statement-on-the-misuse-of-customs-valuation-databases/> (Last accessed: 17.03.2020).
14. World Customs Organizations WCO Magazine No. 79. URL: <https://mag.wcoomd.org/magazine/wco-news-79/valuation-database-as-a-risk-assessment-tool-ecuador-india-and-kenya-customs-share-their-experience/> (Last accessed: 17.03.2020).
15. Spyros A., Domenico P., Francesca T. The estimation of fair prices of traded goods from outlier-free trade data. *Publications Office of the European Union*. 2015. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/estimation-fair-prices-traded-goods-outlier-free-trade-data> (Last accessed: 17.03.2020).
16. Tools For Reducing Revenue Risks And The Revenue Gap (li) Undervaluation Of Textiles/ Italian Experience. *World Customs Organization*. 2015. URL: <https://www.wcoesarocb.org/wp-content/uploads/2017/03/12-Undervaluation-of-textiles-italian-report-FINAL-EN.pdf> (Last accessed: 17.03.2020)
17. Жучков А. С. Методика дзеркального аналізу даних статистики зовнішньої торгівлі як дієвий інструмент підвищення ефективності контролю за декларуванням митної вартості в Україні. *Ефективні рішення в економіці, фінансах та управлінні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 5 лютого 2021 р). Одеса: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2021. URL: <https://researcheuropa.org/product/book-12/> (дата звернення: 02.03.2021)
18. Carrère C. Grigoriou C., Can mirror data help to capture informal international trade? *Fondation pour les études et recherches sur le développement international*. 2015. URL: <https://ferdi.fr/dl/df-6iH6FxdWS8K1vAs43xfqnwQ/ferdi-p123-can-mirror-data-help-to-capture-informal-international-trade.pdf> (Last accessed: 17.03.2020).
19. Illicit Financial Flows via Trade Mis-invoicing Study Report 2018. *World Customs Organizations*. 2019. http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/media/newsroom/reports/2018/wco-study-report-on-iffs_tm.pdf?la=en (Last accessed: 17.03.2020)
20. Hien P. T. T., Hung N. V. Applying 'mirror statistics' in cross-border trade administration: case of general department of Vietnam customs. *World Customs Journal*. Vol. 41. URL: <https://worldcustomsjournal.org/archive/volume-14-number-1-march-2020/> (Last accessed: 17.03.2020).

References:

1. Trade based money laundering. (2006). *FATF/OECD*. URL <https://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/trade-basedmoneylaundering.html>
2. Directorate-General for Internal Policies of the Union (European Parliament). (2021). VAT fraud, Publication office of the EU. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/42826c40-e888-11e8-b690-01aa75ed71a1/language-en>
3. The OLAF report (2018). URL: https://ec.europa.eu/anti-fraud/sites/antifraud/files/olaf_report_2018_en.pdf
4. Annual report of the Court of Auditors concerning the financial year 2017, (2017).URL: <https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/annualreports-2017/annualreports-2017-EN.pdf>
5. Zhuchkov, A. (2020). Analysis of current problems on customs valuation in Ukraine and possible measures combat fraud by customs valuation in the context of GATT and WTO Agreement on customs. *Customs Scientific Journal*, No. 2. doi : <https://doi.org/10.32836/2308-6971/2020.2.7>
6. Report From The Commission To The European Parliament And The Council 29th Annual Report On The Protection Of The European Union's Financial Interests — Fight Against Fraud – 2017. (2018). *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/anti-fraud/sites/antifraud/files/pif_report_2017_en.pdf
7. Report from the Commission to the European Parliament and the council 30th Annual Report on the Protection of the European Union's financial interests – Fight against Fraud Annual Report 2018. (2019). *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/anti-fraud/about-us/reports/communities-reports_en

8. World Trade Organization. (2010). Dispute Settlement DS366: Colombia — Indicative Prices and Restrictions on Ports of Entry, Report of Panel. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds366_e.htm
9. World Trade Organization. (2001). Dispute Settlement 34 Turkey — Restrictions on Imports of Textile and Clothing Products. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds34_e.htm
10. World Trade Organization. (2021). URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm
11. Import procedures: shortcomings in the legal framework and an ineffective implementation impact the financial interests of the EU. (2015). *Office of the European Union*. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e9166b29-af5d-11e8-99ee-01aa75ed71a1>
12. World Customs Organizations Revenue Package. (2018). <http://www.wcoomd.org/en/topics/key-issues/revenue-package/revenue-package-overview.aspx>
13. International Chamber of Commerce Policy Statement. (2015). URL: <https://iccwbo.org/publication/icc-policy-statement-on-the-misuse-of-customs-valuation-databases/>
14. World Customs Organizations WCO Magazine No. 79. (2020). URL: <https://mag.wcoomd.org/magazine/wco-news-79/valuation-database-as-a-risk-assessment-tool-ecuador-india-and-kenya-customs-share-their-experience/>
15. Spyros, A., Domenico, P., Francesca, T. (2015). The estimation of fair prices of traded goods from outlier-free trade data. *Publications Office of the European Union*. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/estimation-fair-prices-traded-goods-outlier-free-trade-data> (Last accessed: 17.03.2020).
16. Tools For Reducing Revenue Risks And The Revenue Gap (Ii) Undervaluation Of Textiles/ Italian Experience. (2015). World Customs Organization. URL: <https://www.wcoesarocb.org/wp-content/uploads/2017/03/12-Undervaluation-of-textiles-italian-report-FINAL-EN.pdf>
17. Zhuchkov, A. S. (2021). Metodyka dzerkaljnogho analizu danykh statystyky zovnishnjoji torghivli jak dijevyj instrument pidvyshhennja efektyvnosti kontrolju za deklaruvannjam mytnoji vartosti v Ukraini [Methods of mirror analysis of foreign trade statistics data as an effective tool to increase the effectiveness of control over the declaration of customs value in Ukraine]. *Efektynni rishennja v ekonomici, finansakh ta upravlinni: Materialy Mizhnarodnoji nauko-vo-praktychnoji konferenciji* (Odessa, February 5, 2021). Odessa: Eastern European Center for Scientific Research. URL: <https://researcheurope.org/product/book-12/> (in Ukrainian)
18. Carrère, C. Grigoriou, C. (2015). Can mirror data help to capture informal international trade? *Fondation pour les études et recherches sur le développement international*. URL: <https://ferdi.fr/dl/df-6iH6FxdWS8K1vAs43xfqnwQ/ferdi-p123-can-mirror-data-help-to-capture-informal-international-trade.pdf> (Last accessed: 17.03.2020).
19. Illicit Financial Flows via Trade Mis-invoicing Study Report 2018. (2019). World Customs Organizations http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/media/newsroom/reports/2018/wco-study-report-on-iffs_tm.pdf?la=en (Last accessed: 17.03.2020).
20. Hien, P. T. T., & Hung, N. V. (2020). Applying 'mirror statistics' in cross-border trade administration: case of general department of Vietnam customs. *World Customs Journal*, 41. URL: <https://worldcustomsjournal.org/archive/volume-14-number-1-march-2020/>

